

SKOLĒNU RADOŠĀ DARBĪBA TEKSTILMĀKSLĀ ATKLĀTAJĀ OLIMPIĀDĒ

Pupils Creative Activity in Textile Art at Competition

Māra Urdziņa-Deruma

Latvijas Universitāte, e-pasts: mud@lu.lv

Mārīte Kokina-Lilo

Latvijas Universitāte, e-pasts: mklilo@lu.lv

Abstract. *The open olympiads of home economics and technologies encourage pupils of grades 5-9 to be creative in applying textile techniques. They also popularize textile art. Purpose of the study is to analyse the results of pupils' creative work during the 10th open olympiad of home economics and technologies. Method: analysis of textile works. 376 pupils' works from the 1st round and 85 works of the 2nd round have been analysed and assessed according to the following criteria: compliance with the task, unity of composition, composition of colours, compatibility of materials, originality, quality of the technical accomplishment, functionality. In the olympiad traditional Latvian handicraft techniques and materials as well as elements of other cultures and modern materials have been used. The originality of works submitted for the 1st round is expressed in seek of untraditional forms, techniques and combination of materials. The analysis performed on the 2nd round of works reveals that creativeness appears in the selection of materials, attuning and combining techniques to a greater extent than in the design of composition.*

Keywords: *Creative activity in textile, textile works assesment, textile works quality, the open olympiads of home economics and technologies.*

Ievads

2013./2014. mācību gadā notika 10. atklātā mājturības un tehnoloģiju olimpiāde „Gadalaiki – pavasaris” 5.-9. klašu skolēniem. Ar atklātajām mājturības un tehnoloģiju olimpiādēm tiek veicināta skolēnu radošā darbība tekstiltehnikās, tiek popularizēta tekstilmāksla. Olimpiādes notiek 2 kārtās. Lai piedalītos 1. kārtā, skolēni darina praktiski lietojamu tekstilizstrādājumu atbilstoši nolikumam, šajā olimpiādē – adatu spilventiņu brīvi izvēlētās tekstiltehnikās (skat. 1. un 2. att.). Veiksmīgāko darbu autori tiek uzaicināti uz olimpiādes 2. kārtu, kurā skolēni auditorijās uz vietas 4 stundu laikā rada tekstilizstrādājuma kompozīciju un atbilstīgi tai izstrādājuma fragmentu vai gatavu izstrādājumu arī brīvi izvēlētās tekstiltehnikās un tekstilmateriālos. Šajā olimpiādē 5.-7. klašu skolēni izstrādāja maciņa kompozīciju un maciņa virsmu (skat. 3. un 4. att.), savukārt 8.-9. klašu skolēni radīja kompozīciju brīvi izvēlētam izstrādājumam, kuru pilnībā arī vajadzēja realizēt. Kā ierosmes avoti tika piedāvāti ziedu attēli.

Pētījuma mērķis: analizēt skolēnu radošās darbības rezultātus 10. atklātajā mājturības un tehnoloģiju olimpiādē.

Teorētiskais pamatojums

Kā norāda profesore emeritus P. Anttila, rokdarbu zinātnes radītāja Somijā (1988: 41) izstrādājums, ko ir radījis **cilvēks**, atspoguļo personības iezīmes, spējas, prasmes un zināšanas, kuras tiek uzskatītas par priekšnoteikumiem darba aktivitātei. Šajā darbā cilvēks izmanto **tehnoloģijas**. Tehnoloģijas tiek skatītas plašākā nozīmē, ar tām saprotot visa veida instrumentus, materiālus, darba metodes, enerģiju, ekonomiju, plānošanas sistēmu un citas. Treškārt cilvēks nestrādā vakuumā, bet cilvēka darbu ietekmē **vide** plašākā nozīmē: fiziskā, sociālā, kultūras. Profesore P. Seitamaa-Hakkarainen (2007: 15), apskatot rokdarbu zinātnes izpētes objektus, starp daudziem citiem nosauc arī rokdarbu produkta kvalitāti.

Pētījumā respektēts viedoklis, ka analizējot mākslas darbus, svarīgi aplūkot un analizēt gan darbu saturu, gan formu (Feldmans, 1987; Smits, 1991; Ņemenskis, 1987; Arnheims, 1991).

M. S. Gulliksena (2009: 201) lieto jēdzienu rokdarbu formas kvalitāte (*craft form quality*). Raksta autore piekrīt izteiktajam viedoklim, ka cilvēks, lai noteiktu formas kvalitāti, balstoties uz specifisko faktoru situāciju (laiks, telpa, mērķis un ietekme no citiem), konstruē principu kopumu. M. S. Gulliksena uzskata, ka rokdarbu formas kvalitāti var iemācīties izprast. Savukārt A. M. Ihatsu (2002: 27) norāda, ka ir grūti objektīvi noteikt, kas ir rokdarba kvalitāte, jo katrai kultūrai ir atšķirīgas vērtības. Var novērot, ka mūsdienu rokdarbi katrā no valstīm vairs nav tik atšķirīgi un ar nacionālām iezīmēm kā agrāk. Jēdziens kvalitāte ir atkarīgs no šī termina lietotāja un no produkta nozīmes. Kvalitātes novērtēšana ir saistīta ar laiku, zināšanām un vidi.

Raksta autore uzskata, ka Latvijas kultūras situācija nozīmīgi ir saglabāt un pārmantot kvalitatīvu, estētisku rokdarbu, tajā skaitā tekstilizstrādājumu, radīšanu.

Tiek ņemts vērā, ka tradicionāla adatu spilventiņa forma ir spilventiņš, kurš sašūts no 2 kvadrātveida vai taisnstūrveida gabaliem, līdz ar to citas formas var uzskatīt par radošām. Atlasot vērtēšanas kritērijus un vērtējot, jāņem vērā adatu spilventiņa specifiskais pielietojums – adatu ieduršanai un uzglabāšanai. Lai tekstildarbs atbilstu lietišķās mākslas priekšmetam izvirzītajām prasībām, tam, pēc autore domām, jāpiemīt 4 vērtībām:

- lietošanas vērtībai,
- tehniskai kvalitātei,
- mākslas vērtībai,
- oriģinalitāte, kuras tuvāk aprakstītas disertācijā (Urdziņa-Deruma, 2001).

Atbilstoši vērtībām, tekstilizstrādājuma kopējo kvalitāti nosaka atbilstība uzdevumam, funkcionalitāte, kompozīcija, radošums, tehniskā izpildījuma kvalitāte, katram no šiem parametriem ir apakškritēriji (Urdziņa-Deruma, 2001).

S. Kojonkoski-Rannali (2009: 89) norāda, ka kvalitatīva darba veicējam ir četras iezīmes: motivācija radīt labu darbu, jūtīga spēja pieredzēt kvalitāti, mīlestība uz darbu radīšanu un darbu pašu par sevi, kā arī skaidra tālredzība un taisnīgums, kad jānovērtē darbs, kas ir rezultāts dziļām zināšanām. Darba veicējam nepieciešamas bagātīgas zināšanas par materiāliem, instrumentiem un tehnikām, kā arī praktiskās prasmes. Prasmes ir nepieciešams priekšnoteikums radošo ideju realizācijai.

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma metode: tekstildarbu analīze. Analizēti un izvērtēti 376 1. kārtas un 85 2. kārtas skolēnu darbi. Rakstā analizēts adatu spilventiņu, kā arī 2. kārtā radīto tekstildarbu saturiskais aspekts saistībā ar olimpiādes tēmu – Gadalaiki – pavasaris, darbu kompozīcija, izmantotās tehnikas, materiāli, tehniskā izpildījuma kvalitāte, funkcionalitāte. Katrs darbs tika numurēts, analizēts un novērtēts atbilstoši kritērijiem: atbilstība uzdevumam, darbu kompozīcijas vienotība, krāsu salikums, materiālu saderība, oriģinalitāte, tehniskā izpildījuma kvalitāte, funkcionalitāte. Katrs no kritērijiem vērtēts 0-2 punktu skalā, izņemot kritēriju tehniskā izpildījuma kvalitāte, kurš vērtēts skalā no 0-4. Vērtējot 0-2 punktu skalā, 2 punkti tiek piešķirti, ja darbs pilnībā atbilst prasībām, 1 punkts – ja darbs daļēji atbilst, 0 punktu – ja darbs neatbilst prasībām. Tehniskā izpildījuma kvalitāte tika vērtēta 5 punktu sistēmā, kur: 4 punkti – darbs ļoti kvalitatīvs, 3 punkti – nelieli trūkumi, 2 punkti – vidēja kvalitāte, daudz nepilnību, 1 punkts – vāja kvalitāte, 0 punkti – ļoti vāja kvalitāte.

2. kārtā skolēni izveidoja izstrādājumu kompozīcijas uz papīra, kuras tika vērtētas pēc četriem kritērijiem: zieda stilizācija, laukuma kompozīcijas risinājums, atbilstība pavasara krāsu gammai, tehniskā izpildījuma kvalitāte 0-2 punktu skalā.

Olimpiādes 1. kārtā radīto adatu spilventiņu analīze un izvērtējums

Skolēnu radītie spilventiņi risināti gan tradicionālas izpratnes spilvena formā (148 darbi), gan šobrīd Latvijā populārājā biskorna (savādstūra) spilventiņa formā (17 darbi), gan arī dažādu saturiski izvēlēta pavasarim raksturīgā objekta formā, piemēram, spilventiņš koka formā, taureņa vai zieda formas spilventiņš utt. 5 adatu spilventiņi veidoti kā vāciņi, citi 3 – kā cepures; pa vienam tika iesūtīti spilventiņš somiņas, saldējuma, lellītes, zābacīņa, tortes, mājiņas un sirsniņas formā.

Tematikas un kompozīcijas analīze.

Piedāvātā tēma „Gadalaiki-pavasaris” skolēnu darbos risināta, izmantojot gan krāsas un abstraktus laukumus, līnijas vai ornamentus, gan saturiski: stilizējot pavasarim raksturīgākos simbolus: kukaiņus, putnus, augus, sauli utt., kuri risināti gan plaknē, gan telpiski, parādot trīsdimensionāli. Abstrakti darbi kopumā ir 67.

Vispopulārākie ir ziedu motīvi, kuri risināti gan plaknē, gan telpiski (204 darbos). Visbiežāk darbos nevar atpazīt konkrētus ziedus. Taču 13 darbos stilizētas zilās vizbulītes, 7 darbos tulpes un 6 darbos sniegpulksteņi, vienā darbā izmantota pienene, citā – narcise un vēl citā ābeļzieds. Vienā no darbiem telpiski uzšūta stilizēta šujmašīna, kuru papildina ziedu motīvi gan oriģinālaudumā, gan izšuvumā. 4 darbos attēloti pūpoli un tikpat darbos lapas. 9 darbos galvenais tēls ir koks, vairākumā gadījumu tas ir ziedošs koks (6 darbos), bet ir arī koki ar lapām un arī nesalapojuši koki. 2 darbos attēlota zāle, bet vienā gadījumā apsūnojis akmens. 19 darbos attēlota kopumā pavasara ainava, 2 darbos risināta saules tematika. Daudzos darbos risināti taureņi (23 darbos), mārītes (9 darbos), kā arī citi kukaiņi (5 darbos). 20 darbos attēloti putni, 3 gadījumos tie varētu būt saistīti ar Lieldienu tematiku, jo attēlotie putni ir cāļi un vista ar olām. Arī zaķa izvēle (2 darbos) saistāma ar Lieldienu tematiku. Ir attēloti arī citi dzīvnieki, taču saistība ar pavasara tēmu dažos gadījumos grūtāk izprotama, piemēram 2 darbos attēlots kaķis, 2 darbos zirgs, 1 darbā peles un astoņkājis. Lielāku saistību ar piedāvāto tēmu var saskatīt darbos, kur attēlota varde (1 darbā), kurmis (1 darbā), ezis (2 darbos).

Stilizācijas pakāpes ir dažādas, sākot no gandrīz reālistiskam ziedu u.c. attēlojumam trīs dimensijās līdz vienkāršotam un ģeometrizētam, arī ornamentālam zieda u.c. attēlojumam gan telpiski, gan plaknē. Var secināt, ka visvairāk ar pavasari skolēniem asociējas ziedi, pavasara krāsas, putni, taureņi, mārītes, koki. Lielākā daļa darbu (369) atbilst olimpiādes tēmai. Kompozicionāli vienoti ir 164 darbi (ieguvuši 2 punktus), daļēji vienoti – 188 darbi, 24 darbi ieguvuši 0 punktus. Līdzīgi sadalās iegūtais punktu skaits arī kritērijā krāsu salikums: 188 darbi ieguvuši 2 punktus, 172 – 1 punktu, 16 darbi ieguvuši 0 punktus.

Tehniku izmantojums.

Visvairāk izmantotā tehnika skolēnu darbos ir izšūšana: 246 darbos ir izmantota izšūšanas tehnika, visvairāk izmantotais dūriens ir krustdūriens. Ir darbi, kuros tas ir vienīgais izmantotais dūriens. Populāra ir izšūšana ar pērlītēm, tā risināta 120 darbos. 16 spilventiņos izmantota šūto mezgliņu tehnika, gan aizpildot visu izstrādājuma virsmu, gan atsevišķu laukumu izšūšanā, kā arī 10 darbos izmantota izšūšana ar lentītēm: gan izvelkot, gan neizvelkot auduma diegus. Daudzos darbos izmantota aplikācijas tehnika (139 darbos), tamborēšana (104 darbos), filcēšana (87 darbos), 2 darbos izmantots filcēšanas veids „Nuno” filcēšana. Salīdzinoši mazāk izmantota šūšana (29 darbos) (netika skaitīta, ja tā izmantota tikai divu taisnstūrveida audumu, adījumu, tamborējumu utt. savienošanai) un adīšana (25 darbos) un; vienā gadījumā šūšana izmantota, lai veidotu neausto materiālu no dzijām, izmantojot ūdenī šķīstošo flizelīnu. 14 darbos izmantota pērlīšu vēršana, 8 darbos izmantota tekstilmozaikas tehnika. Lielākā daļā darbu radīta jauktajā tehnikā: izmantotas divas, trīs vai pat vairāk tehnikas. 95 darbos jeb apmēram ¼ izmantota tikai viena tehnika. Ir tehnikas, kuras izmantotas tikai vienā vai dažos darbos. Piemēram, frivolitē mežģīnes iekļautas vienā darbā.

Pinumu tehnika izmantota trijos darbos, vienā no tiem savstarpēji sapīti filcēti rullīši, otrā gadījumā dzijas, bet trešajā austas prievītes. Vienu reizi izmantots šūniņu savilkums. Retāk izmantota arī auduma apdruka (5 darbos), zīda apgleznošana (5 darbos), mezglošana (4 darbos), aušana (5 darbos), batikošana (2 darbos).

Materiālu izmantojums.

Pārsvārā gadījumu darbos izmantoti tekstilmateriāli, bieži tie kombinēti ar pērlītēm, taču atsevišķos gadījumos tie kombinēti arī ar koku (koka rāmīši, koka pamatne, klūgas), metālu (stieples, rāvējslēdži) un papīru (1 darbs), kartonu (1 darbs) vai plastiku (1 darbs). 2 darbos adatu spilventiņš veidots kā vāciņš stikla traukam, līdz ar to izmantots arī stikls. 1 adatu spilventiņa pamatam izmantota māla krūzīte. Viens no visvairāk izmantotajiem tekstilmateriāliem ir rokdarbu filcs, kas izmantots gan aplicēšanai, gan izšūšanai, gan filcēšanai, gan kopā ar citām tehnikām. Daudzos darbos izmantotas dzijas, mulinē diegi, tambordiegi. No audumiem visvairāk izmantota kanva. Tā kā samērā populāra ir filcēšanas tehnika, tad izmantota vilnas šķiedra. Pārsvārā gadījumu izvēlētie materiāli saskaņoti veiksmīgi (200 darbi) vai daļēji (164 darbi). 0 punktus saņēmis 21 darbs. Darbu oriģinalitāte izpaužas gan netradicionālos spilventiņa formas meklējumos, gan tehniku, gan materiālu kombinācijā.

Tehniskā izpildījuma kvalitāte un darbu funkcionalitāte.

Kritērijā „Tehniskā izpildījuma kvalitāte” 89 darbi saņēmuši visaugstāko vērtējumu, kas ir gandrīz ¼ daļa no visiem darbiem; 130 darbi – 3 punktus. Varam secināt, ka lielākā daļa iesniegto darbu uzskatāmi kā kvalitatīvi. Izbrīnu rada fakts, ka olimpiādei iesniegti arī 8 darbi, kuru kvalitāte vērtējama kā ļoti vāja un 39 darbi ar vāju kvalitāti, kas kopā veido ap 1/8 daļu no visiem darbiem. Vērtējot darbu funkcionalitāti, tika vērtēts, vai izstrādājumi ir piemēroti adatu ieduršanai un uzglabāšanai, vai spilventiņus lietojot, nevar savainot rokas. Lielākā daļa spilventiņu – 265 ieguvuši maksimālo punktu skaitu, 103 – 1 punktu, 8 atzīti kā neizmantojami.

1. un 2. attēli. Skolēnu radītie adatu spilventiņi olimpiādes 1. Kārtā. Foto: M. Urdziņa-Deruma.

Olimpiādes 2. kārtā radīto skolēnu darbu analīze un izvērtējums

Olimpiādes 2. kārtā piedalījās 93 uzaicinātie 1. kārtas labāko darbu autori. Skolēni strādāja un viņu darbi tika vērtēti divās vecuma grupās: 5.-7. klase un 8.-9. klase. Katrs skolēns saņēma darba lapu ar uzdevumiem. Kopīgs uzdevums abām grupām bija izvēlēties vienu no piedāvātajiem ziedu attēliem, nostilizēt to un izstrādāt kompozīciju tekstildarbam – 5.-7. kl. – konkrētam priekšmetam maciņam, 8.-9. kl. – tekstilizstrādājumam pēc brīvas izvēles. Nākamais uzdevums abām grupām bija izstrādātās kompozīcijas realizācija tekstilmateriālos pēc izvēles, lietojot dažādas tekstiltehnikas. Skolēnu darbi turpmāk tiek analizēti atbilstīgi vecuma grupām. Mazāko klašu grupā tiek analizēti 44 darbi, vecāko klašu grupā – 41 darbs.

Kompozīcijas analīze.

5.-7. klašu skolēniem darba lapā tika doti divi ziedu attēli: pirmais, ko stilizēt izvēlējās 11 dalībnieces – uz zaļu lapu fona baltu ažūru ziedkausu kopa, otro stilizēja 25 dalībnieces – kompaktas formas magnolijas ziedi arī uz zaļu lapu fona. Piecu dalībnieču stilizēto ziedu kompozīcijās nebija saskatāma ne mazākā līdzība ar dotajiem ziedu attēliem. Ziedu stilizācijā visvairāk izmantotais paņēmiens ir formas vienkāršošana, pietam, visbiežāk saglabājot arī attēlā redzamo laukumu dalījumu. Tikai daži drosmīgi veido stilizēto ziedu jaunus kārtojumus. Formas ģeometrizācija izmantota piecos darbos, no kuriem trijos veikta izcili. Krāsu salikumu izvēle vairākumā kompozīciju atbilst pavasara noskaņai. Pamatā gandrīz visi dalībnieki kompozīcijas veidojuši ar krāsu zīmuļiem, 5 gadījumos papildinātas ar aplicēšanu un 2 – ar flomāsteriem. 6 kompozīcijas izpildītas ar vaska krītiņiem, 3 ar flomāsteriem un 2 ir krāsaino papīru aplikācija.

8.-9. klašu grupā skolēniem darba lapā tika piedāvāti 3 dažādu ziedu attēli. Visvairāk stilizēšanai tika izvēlēts attēls ar vienkāršāko zvanveida formu ziediem – 14 darbos. 9 darbos – attēls ar samērā masīvām ziedlapām, 4 skolēni izvēlējās trešo attēlu, kurā zieda čemurs sastāv no daudziem sīkiem, tikko izplaukušiem un jau noziedējušiem zvaniņiem. Pārsteidzoši daudz – trešdaļa dalībnieku kompozīciju izveidei izmantojuši primitīvas ziedu formas, kuru saikne ar doto attēlu ziediem nav saskatāma. Visbiežāk lietotais stilizēšanas paņēmiens – vienkāršošana, un tā kā ziedu attēli sastāv no daudzām ziedkopām, tad 19 kompozīcijās no 27-ām, veidoti atšķirīgi no attēliem laukumu dalījumi, izceļot visbiežāk tikai vienu ziedkopas formu, ko nosaka iespēja to vienkāršāk realizēt tekstiltehnikās. Vairākums kompozīciju veidotas ar krāsu zīmuļiem, kas papildinātas ar aplikāciju 7 darbos un ar flomāsteriem vienā darbā. Vaska un pastelkrītiņi izmantoti 4 kompozīciju izstrādē. Pa vienai kompozīcijai ir guašas un akvareļtehnikā. Kompozīcijas abās vecuma grupās tika vērtētas pēc četriem kritērijiem:

- zieda stilizācija,
- laukuma kompozīcijas risinājums,
- atbilstība pavasara krāsu gammai,
- tehniskā izpildījuma kvalitāte.

Par katru no kritērijiem iegūstamais punktu skaits – 2, kopā par kompozīciju maksimāli iespējamais punktu skaits – 8, ko ieguva divpadsmit olimpiādes dalībnieki. Vienpadsmit dalībnieku kompozīcijas ieguva 7 punktus un 6 punktus – četrpadsmit kompozīcijas. No četriem kritērijiem vislabāk skolēniem kopumā veicies ar kompozīcijas atbilstību pavasara krāsu gammai.

Tekstiltehniku izmantojums.

5.-7. klašu grupā viena no visvairāk izmantotajām tekstiltehnikām ir izšūšana (32 darbos) un aplikācija (28 darbos), tajā skaitā viena reversā aplikācija. 9 gadījumos aplicēti tiek tamborēti ziedu motīvi, 10 – rokdarbu filca ziedi, kas visbiežāk papildināti ar izšuvumdūrieniem. Daudzos darbos gan fonā, gan ziedu motīvos izmantoti vienlaikus vairāki izšuvumdūrieni, biežāk sastopamie – ķēžu dūriens (10 darbos), cilpu dūriens (4 darbos), pamatdūriens (7 darbos), mašīndūriens (8 darbos), kā arī izšūtie mezgliņi. Populāra ir sausā adatas filcēšana, kas sastopama aplikācijas darbos gan fonā, gan ziedu motīvos un dominē piecos darbos kā pamattehnika, kas četros gadījumos papildināta ar izšuvumu. Trīs darbi izpildīti krustdūrienā. Adījums sastopams tikai kā pamats izšuvumam, tamborētai un rokdarbu filca aplikācijai, kopā trīs darbos. Tikpat daudz ir tamborētu pamatņu aplikācijai un aukliņu, lentīšu vērumiem. Tikai vienā darbā izmantota mezglošana. Auduma apdruku kā pamattehniku, kas papildināta ar izšuvumu, izmantojuši divi skolēni. Tāpat kā olimpiādes pirmās kārtas tekstildarbos, populāras ir pērlītes. To izšuvums vai vērums papildina 23 darbus.

8.-9. klašu grupā gandrīz visi darbi veikti jauktā tehnikā. Aplikācija, kas izmantota 30 darbos, tajā skaitā 2 reversās aplikācijas, parasti papildināta ar izšuvumu. Izšuvumu dūrieni

lietoti gan dekoratīvo elementu piestiprināšanai pie pamatnes, gan fonā. Biežāk lietotie ir ķēžu dūriens, pamatdūriens, cilpu dūriens, mašīndūriens. Retāk lietots taisnais vai slīpais pārmaļu dūriens, tikai vienā darbā – līklocis. Trīs darbi darināti sausajā adatas filcējumā, no kuriem divi papildināti ar pērlīšu izšuvumu. Trīs darbos dominē tamborējums; vienā no tiem aplicēts tamborēts zieda motīvs uz tamborēta pamata, divos pārējos – tamborējums uz rokdarbu filca pamata un sausā adatas filca. Pa vienam darbam apdrukas tehnikā, papildinātā ar izšuvumu, ar šķīstošo flizelīnu šūta auduma tehnikā, zīda apgleznojums, papildināts ar pērlīšu izšuvumu un pērlīšu vērums, papildināts ar tamborētiem ziedu motīviem. Ne īpaši veiksmīgs ir krustdūriena izšuvuma pamata papildinājums ar sauso adatas filcējumu. Vienā no darbiem izmantots arī aplicēts dziju vienkārtna pinuma pamats filcētiem ziediem.

Materiālu izmantojums.

Abās klašu grupās ir ļoti līdzīgs izmantoto materiālu klāsts. No tekstilmateriāliem visiecienītākais ir krāsainais rokdarbu filcs, kas izmantots gan kā pamats filcēšanai, aplikācijai, gan dekoratīvo ziedu veidošanai un papildināts arī ar izšuvumu. Filcēšanai izmantotas vilnas šķiedras, adīšanai un tamborējumiem vilnas un kokvilnas dzijas un izšūšanai mulinē diegi. Mazāk izmantoti tiek dažādi audumi. Dažos gadījumos kā dekoratīvi elementi tiek izmantotas aukliņas un lentas. Bez tekstilmateriāliem visvairāk lietotais materiāls ir pērlītes. Vienā no darbiem lietots rāvējslēdzējs un vienā pogas. Ir darbi, kuros veiksmīgi izmantots vairāku materiālu kontrasts: pūkains- gluds; spīdīgs- matēts; blīvs- caurspīdīgs u.c.

3. un 4. attēls. Skolēnu radītās kompozīcijas un tekstildarbi olimpiādes 2. Kārtā.
Foto: M. Urdziņa-Deruma.

Secinājumi

1. kārtās iesūtīto darbu analīze liecina, ka olimpiāde ir veicinājusi gan Latvijā tradicionāli mājturības un tehnoloģiju saturā apgūstamo tehniku: izšūšana, tamborēšana, adīšana, gan tehniku, kuras nav obligāti apgūstamas: filcēšana, pērlīšu vēršana, frivolitē mežģīnes u.c. izmantošanu. Populārs ir kļuvis japāņu tradicionālās kultūras elements – savādstūris jeb biskorna spilventiņš. Darbi galvenokārt risināti jauktā tehnikā. No materiāliem populārs ir kļuvis rokdarbu filcs, kurš ir neirstošs materiāls un pieejams dažādās spilgtās krāsās. Ar pavasari skolēniem visvairāk asociējas ziedi, pavasara krāsas, kukaiņi, putni. Var secināt, skolēni, kuri piedalās olimpiādes 1. kārtā, ir ar dažādu tekstilmateriālu un tekstiltehniku pārvaldīšanas prasmi. Ir darbi, kurus var uzskatīt par radošiem un tehniski izcili kvalitatīviem, bet ir darbi, kuriem ir būtiski trūkumi – vāja tehniskā izpildījuma kvalitāte. Darbu oriģinalitāte izpaužas gan netradicionālos spilventiņa formas meklējumos, gan tehniku, gan materiālu kombinācijā.

2. kārtas rezultātu analīze rāda, ka lielākajai daļai skolēnu grūtības nesagādā doto uzdevumu izpilde un apstākļi, kādos tie jāveic, par ko liecina visumā augstā olimpiādes darbu kvalitāte. Pēc skolēnu darbiem vērojams, ka lielākā mērā kā kompozīcijas izveidē, jaunrade paradās materiālu izvēlē, saskaņošanā un tehniku kombinēšanā. Kopumā abās klašu grupās ir ļoti maz darbu, kas izpildīti tikai vienā no tekstiltehnikām. Tas liecina, ka skolēni ir spējīgi

likt lietā prasmes ko pārvalda, radoši tās pakļaujot kompozīcijas uzbūves risinājumam tekstilmateriālos. Ļoti maz ir darbu ar sliktu tehnisko izpildījumu. Konstatējams ir fakts, ka neliela daļa skolēnu ignorē vai nespēj izpildīt visus olimpiādes uzdevumus. Visvairāk tas attiecas uz attēlos doto ziedu stilizāciju. Dažos gadījumos redzams, ka izvēlētas tekstiltehnikas grūti piemērojamas doto formu atveidojumam, piem., mezglošana, citos gadījumos, iespējams, skolēni veido sev tuvākās abstraktu laukumu kompozīcijas vai arī izvēlas tehniski vieglāk izpildāmu vienkāršotu ziedu formas. Vienā gadījumā tikusi radīta 1. kārtas tekstildarba kopija.

Summary

During school year 2013/2014 the 10th open olympiad of home economics and technologies called “Seasons – spring” took place for pupils of grades 5-9. The open olympiads of home economics and technologies encourage pupils to be creative in applying textile techniques. They also popularize textile art. The olympiads consist of two rounds. In order to participate in the 1st round, pupils have to make a textile work for practical use according to the regulation of the olympiad – a needle pillow in a textile technique of a free choice. The most successful authors are invited to the 2nd round of the olympiad, during which pupils have to make a textile composition and a compliant fragment of work or a complete work that is also made by applying textile techniques and materials of their own choice. This round takes place on the spot in lecture-rooms, and it is 4 hours long. In this olympiad pupils of grades 5-7 designed composition and surface of the pillow, whereas pupils of grades 8-9 designed composition for an item of their own choice, which had to be fully accomplished. Floral images were presented as source of inspiration.

Aim of study: to analyse the results of pupils’ creative work during the 10th open olympiad of house economics and technologies.

Method: analysis of textile works. 376 pupils’ works from the 1st round and 85 works from the 2nd round have been analysed and assessed. The content aspect of the works of the 1st round (needle pillow) and the textile works of the 2nd round has been analysed in relation with the olympiad theme “Seasons – Spring”: form of the pillow, unity of composition, composition of colours, the applied techniques, materials, quality of the technical accomplishment, functionality. Each work has a number, and all works are analysed and assessed according to specific criteria. Each criterion is assessed in 0-2 point scale, except criterion “quality of technical accomplishment”, which is assessed in scale 0-4.

The study shows respect to the opinion that during analysis it is important to examine and analyse both content and form of the work (Feldman,1987; Smith, 1991; Nemenskis, 1987; Arnheim, 1991). Several authors in their works focus on the issues of analysis and assessment of handicraft (Anttila,1988; Kojonkoski-Rannali, 2009; Gulliksen, 2009; Ihatsu 2002; Urdzina-Deruma, 2001).

The suggested theme “Seasons – Spring” in the submitted pupils’ works of the 1st round has been developed by using colours and abstract squares, lines or ornaments. They have been developed from the perspective of content as well by stylizing symbols that are characteristic for spring – bugs, birds, plants, sun etc. The works are handled both in plane and spatially, showing them in 3 dimensions. There are 67 abstract works in total, and it constitutes 18 % of all works. The needle-pillows made by pupils have been made in the traditional comprehension of pillow form, in biscornu (irregular) form, which is now popular in Latvia, as well as in forms of various objects that are characteristic for spring, e.g., a pillow in form of a tree, butterfly, flower etc. Stylization levels are different, starting from an almost realistic depiction of the object in 3 dimensions to a simplified and geometrical or ornamental depiction of the object both in spatial and plane form. Thus we can conclude that objects mostly associated by pupils with spring are flowers, spring colours, birds, butterflies, ladybirds and trees. According to the regulation of the olympiad, in most works textile materials are used. In many cases they are combined with pearls, but in separate cases they are combined with other materials, such as wood, metal, plastics etc. as well. The technique most commonly used in pupils’ works is needlework, and it is used in 246 works. The most popular stitch is cross-stitch. In many works application technique (139), embroidery (104) and felting (87) have been used.

We may conclude that pupils who take part in the 1st round of the olympiad have a good command of textile materials and techniques. There are works that can be considered as creative and of excellent quality in terms of technique, but at the same time there are works with significant drawbacks, namely, unsatisfactory quality in terms of technical accomplishment. The originality of works is expressed both in search for new pillow forms and combination of techniques and materials.

Analysis of the 2nd round works shows that for most pupils the assigned tasks and given conditions do not present difficulties. This is evident by the overall high quality level of the olympiad works. Pupils’ works reveal creativeness in the selection of materials, attuning and combining techniques to a greater extent than in the design of composition. Generally, in both grade groups there are very few jobs that are accomplished by using

only one textile technique. It approves that pupils are capable of using skills that they have a good command of: they subject these skills to the compositional structure solution in textile materials in a creative way. There are very few jobs that are accomplished badly in terms of technical aspect. We can state that a little part of pupils ignores or is not able to accomplish all tasks that are assigned during the olympiad. To the greatest extent it refers to the stylization of flower images. In separate cases we can see that it is difficult to adjust the chosen textile technique (such as macramé) to the depiction of the specific form. In other cases pupils possibly choose their favourite compositions of abstract squares or simplified flower forms that are technically easier to accomplish.

Literatūra un avoti

1. *Aesthetics and Art Education*. (1991). Ralph A. Smith and Alan Simpson, editor. Urbano and Chicago: University of Illinois Press.
2. Anttila, P. (1988). *The Scientific Approach to the Study of Textiles, Clothing and Related Arts*. Research report 58. Helsinki: Department of Teacher Education, University of Helsinki.
3. Arnheim, R. (1991). *Thoughts on Art Education*. The Getty Center for Education in the Arts.
4. Gulliksen, M. S. (2009). Teaching Form Quality in Craft. In L. K. Kaukinen (Eds.), *Proceeding of the crafticulation & education conference*. Techne Series. Research in sloyd Education and Crafts Science A: 14 / 2009 (p. 199-205). Helsinki: NordFo.
5. Feldman, E. B. (1987). *Varieties of Visual Experience*. New York: Prentice-Hall.
6. Ihatsu, M. A. (2002). *Making Sense of Contemporary American Craft*. Joensuu: University of Joensuu.
7. Kojonkoski-Rannali, S. (2009). Quality of the Maker. In L. K. Kaukinen (Eds.), *Proceeding of the crafticulation & education conference*. Techne Series. Research in sloyd Education and Crafts Science A: 14/2009 (p. 84-92). Helsinki: NordFo.
8. Seitamaa-Hakkarainen P., Pöllänen, S., Luutonen, M., Kaipainen, M., Kröger, T., Raunio, A-M., Sipilä, O., Turunen, V., Vartiainen, L. & Heinonen, A. (2007). *Käsityötieteen ja käsityömuotoilun sekä teknologiakasvatuksen tutkimusohjelma Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa*. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 100.
9. Urdziņa-Deruma, M. (2001). *Tekstils kā mākslas izglītības sastāvdaļa topošo mājturības skolotāju studijās augstskolā* [Textile as a Part of Art Education in the Studies of Future Teacher's of Handicraft Home Economics in a Higher Educational Establishment]. (Doctoral dissertation, Latvijas Universitāte, Rīga). Retrieved from <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/546> Latvijas Universitātes disertācijas / Doctoral Thesis of The University of Latvia Disertācijas (PPMF) / Doctoral Theses Urdzina-Deruma_M_Tekstils_ka_makslas_izglitibas_2001.pdf.
10. Меменский, Б. (1987). *Мудрость красоты*. Москва: Просвещение.